

Dan PETRUȘCĂ

O „primăvară arabă”?

Ar putea fi adevărată ideea că „lumea islamică” a rămas în urma Occidentului, dacă l-am crede pe profesorul Michael A. Palmer de la Universitatea Carolina de Est, din extrem de interesanta sa carte intitulată *Ultima cruciadă* (București, „Curtea Veche”, 2010), cu subtitlul „Americanism versus Islamism”. Și asta în măsura în care, într-un raport din 2002, se consemnează că în întreaga lume islamică, într-un an, s-au tradus doar 330 de cărți, de cinci ori mai puțin decât în Grecia aceluiași an. În contrast, în vremea Califului Maa'moun (sec. al IX-lea d. Hr.), în câțiva ani se traduseră în arabă peste 100.000 de cărți, o dovadă că în primele secole ale credinței islamice cultura era la mare preț. La acestea s-ar adăuga, notează Palmer, faptul că pentru aproape patru secole conducătorii islamici au interzis tiparul... Autorul, în finalul cărții sale, își exprimă temerea în privința lipsei de unitate a Occidentului în raport cu ceea ce se întâmplă în Orientul Mijlociu, în raport cu amenințările reale și care ar trebui mai ales prevenite, iar nu lăsate „să se coacă”, amânate *sine die*, până când, fiind prea târziu, ar trebui aplicate măsuri radicale, distrugătoare de lume.

S-a întâmplat să citesc lucrarea lui Michael A. Palmer vara trecută, dar am simțit nevoia să o frunzăresc din nou, auzind de recentul summit islamic și de întâlnirea la vârf dintre Iran și Egipt, acesta din urmă fiind singura țară arabă care a recunoscut, demult, legitimitatea Israelului. Am mai auzit în ultimii ani și despre „primăvara arabă”, un fenomen greu de înțeles de către necunoscători sau de indiferenți. Am înțeles, de asemenea, că, cel puțin pentru o vreme, lipsa de unitate a Occidentului în privința Orientului Mijlociu are norocul unei lipse de unitate a lumii islamice. Deocamdată. Cartea lui Palmer conține, în afară de o Introducere, opt capitole și o Concluzie, fiecare dintre acestea din urmă fiind precedate de fragmente semnificative din-o carte a egipteanului Said Qutb, *Pietre de hotar*. Deși egipteanul, după opinia majorității specialiștilor și „jihadistilor”, este considerat întemeietorul mișcării islamice contemporane („Frații musulmani”), având și diplomă de master în educație în USA, el a fost totuși condamnat și spânzurat în țara sa în 1966. Definindu-și noțiunile la sfârșitul Introducerii, Michael A. Palmer precizează că: islamismul înseamnă restabilirea Califatului și a unei dominări globale a Islamului; islamist este cineva care crede în acest ideal; jihadist este acela care crede în idealul islamismului și e dispus să ucidă (poate chiar să se sinucidă) pentru a-l atinge.

Întâmplarea emblematică din 11 septembrie 2001, se pare, a schimbat datele problemei în lume, fiind evident că s-a născut un alt fel de război: între pragmaticul Occident, aflat în descendența democrației antice grecești, Umanismului, Renașterii, Iluminismului, revoluțiilor burgheze și a experienței nord americane, pe de o parte, și Orientul Apropiat, cantonat în tradiția islamică, pe de alta, urmaș al unei culturi și civilizații extraordinare. Universalitatea Islamului susține egalitatea tuturor oamenilor, indiferent de rasă, culoare, iar Allah e divinitatea supremă a tuturor, nu numai a arabilor. *Coranul* numește cam 25 de profeți (între care Iisus), însă ultimul și cel mai mare este Muhammad, fiindcă numai lui i s-a revelat religia cea adevărată, pură, nealterată și completă, așa cum notează Ovidiu Drimba în *Istoria culturii și civilizației*. Din secolul al VII-lea (d. Hr.), în vreo sută de ani, arabii au cucerit un teritoriu imens: nordul Indiei, întreg Levantul, nordul Africii până în Spania... Ceea ce Europa, de obicei, uită este cam cât datorează ea arabilor și celorlalte populații islamice. Arabii și ceilalți islamici au preluat, conservat și valorificat cultura și civilizația indiană, persană, greacă și lati-

nă. Învățații lor au contribuții majore în toate domeniile: matematică – aritmetica, geometrie, algebră – fizică, științele naturii, medicină, muzică, alchimie, logică, filosofie, astronomie, arhitectură... Au întemeiat învățământul public de toate gradele, spitale, azile și biblioteci (în Andaluzia existau 70 de biblioteci publice), librării și observatoare astronomice... Învățați precum Avicenna și Averroes (Ibn Sina și, respectiv Ibn Roșd) sunt doar doi din cele câteva zeci de nume mari care susțin gloria acestei mari culturi și civilizații și care s-a dezvoltat în vreo cinci secole, adică până în sec. al XIII-lea. Arabii și ceilalți islamici au tradus din înțelepciunea indică, persană și mai ales grecească (inclusiv cea elenistică). În felul acesta au fost conservate și salvate opere (grecești, mai ales) care se pierduseră, influențând decisiv cultura Evului Mediu european. În Cordoba islamică, au putut coopera în momente de grație învățați arabi, evrei și creștini. Tot astfel s-au petrecut lucrurile în sec. al XII-lea la curtea normandă din Palermo a regelui Roger II, când au înflorit științele, artele și s-a practicat cu eleganță toleranța religioasă.

Dar să ne întorcem la Michael A. Palmer, *Ultima cruciadă*... Profesorul american, *ex abrupto*, propune cititorului încă din primele rânduri un exercițiu de imaginație. Astfel, ar trebui să ne imaginăm o civilizație care a întrecut odinioară Occidentul în aproape toate domeniile, până când ceva a început „să meargă greșit”. Mândri de cultura și civilizația lor milenară, urmașii acelei culturi se văd luați peste picior de către un Occident impetuos și agresiv. Paradoxal, Palmer afirmă că scriind toate acestea se gândea la China și nicidecum la popoarele islamice. Atitudinea sa este, desigur, polemică. „Tânărul” Occident s-a raportat

la cele două lumi cu aroganță, ca la ceva înapoiat, străin, oriental... Pe autor îl interesează ce ferment a descătușat energiile Occidentului care, cel puțin material, a luat-o înaintea Orientului. E o ironie amară în chiar prima pagină a introducerii atunci când se întreabă, de ce, totuși, nu există „tineri chinezi sinucigași”, care să îmbrace veste cu dinamită, să se arunce în aer într-o pizzerie din Taipei; de ce nu există chinezi care să piloteze avioane de pasageri, zdrobindule de ținte americane, ori să arunce în aer motoul londonez. Palmer conchide „că altceva, ceva ce ține strict de lumea islamică, reprezintă factorul causal care justifică acțiunile partizanilor Jihadului”. Poate că unul din factorii care au pus în mișcare ascendență Occidentul să fi fost și „reforma protestantă”, fiindcă mai ales protestanții au luat cu asalt la început America de Nord, iar stagnarea din Orientul Mijlociu să fi fost generată de „reforma islamică” și de măsuri precum aceea care a interzis introducerea tiparului timp de aproape patru secole. Multimilenara Chină a trecut „testul modernității”, chiar dacă, paradoxal, astăzi ea practică un sistem politico-economic hibrid. În 1999, scrie Palmer, PIB-ul Chinei depășise un trilion de dolari. În 2004, USA importa în preajma Crăciunului, din China, textile, electronice și electrocasnice de vreo 200 de miliarde de dolari. În același an, USA importa din toate țările arabe la un loc materii prime (mai ales petrol) doar de 30 miliarde de dolari. USA a importat din țările arabe nu numai produse petroliere, ci și „terorism”, scrie Palmer. Francis Fukuyama, citat de Palmer în cartea sa, atunci când într-un celebru studiu din 1989 afirma „sfârșitul istoriei”, se pripea, probabil, considerând că omenirea a ajuns în punctul final al evoluției sale ideologice și că „asistăm la

universalizarea democrației liberale occidentale ca formă finală a guvernării umane”. Entuziasmul său nu lua în seamă o anumită realitate a popoarelor islamice care, prin radicalii religioși, accentuează valorificarea trecutului, înțelegând că aceștia plasează Islamul în centrul vieții oricărui musulman. „Modernizarea”, pentru islamici, înseamnă occidentalizare, iar asta reprezintă pentru ei răul însuși. „Modernizarea” înseamnă schimbare, iar aceasta se produce astăzi cu o mare viteză, creând mari probleme de adaptare, iar la nivel global înseamnă „o slăbire a tradițiilor”, stârnind, cum era de așteptat, orgoliul unor popoare. Lumea contemporană are, politic și economic, mai multe viteze și mă îndoiesc de faptul că „modelul occidental”, la care se referă Fukuyama, răspunde nevoilor și aspirațiilor tuturor. Se pare că nu toate popoarele au nevoie de libertate și de liberalism. China contemporană și-a adaptat instituțiile, politicile economice, având o creștere economică de 7-8 %, în timp ce țările islamice arată mereu cu degetul spre Occidentul agresiv, dar care a fost agresiv și în China în ultimele două secole; islamicii adoptă o poziție de victimă („corectă din punct de vedere politic”, afirmă Palmer), fără să găsească totuși soluții. Mai mult, aceste popoare asistă „la declanșarea de către mulți din partizanii săi a Jihadului împotriva evreilor și a cruciaților”, cruciații fiind creștinii. Pagubele provocate de cruciați în Levant, susține Palmer, au fost minore în raport cu invazia mongolă sau stăpânirea turcă... Greșelile Occidentului nu sunt singura cauză care ar putea explica peisajul politic și economic, adesea dezolant, al Orientului Mijlociu din zilele noastre. Un mare lider al-Qaeda, de tristă amintire, cunoscutul Al Zawahiri, într-un material video dat publicității pe 17 iunie 2005, avertiza citând din Profet: „Luptați-vă cu ei până când nu vor mai exista tumult și împilări, până când dreptatea și credința în Allah vor triumfa aici și pretutindeni.” „Ei”, din fragmentul citat de Palmer, sunt necredincioșii, adică evreii și cruciații. Și americanismul e un fel de religie, „un principiu civic universal”, așa cum există, politic, în Declarația de Independență a USA, sau cum o afirma Abraham Lincoln în ianuarie 1838 la Liceul Springfield: „Fie ca respectul față de legi [...] să devină religia politică a națiunii; fie ca atât cel bătrân, cât și cel tânăr, cel bogat și cel sărac [...], bărbați și femei, de toate limbile, rasele și condițiile sociale și economice să se sacrifice neconștient pe altarul său.” Samuel P. Huntington, profesor la Harvard, într-un articol intitulat „Ciocnirea civilizațiilor” (1993), prefigura „separarea” Islamului de Occident. E greu de „simțit” ce se va întâmpla chiar în viitorul apropiat. Mentalitatea se schimbă lent. Sunt oameni care nu au nevoie de libertate dacă au ce mânca. Sunt oameni, la noi, care își vând libertatea și responsabilitatea votului, de exemplu, pentru o sacoșă cu produse alimentare...

Acum câțiva ani, dacă nu mă înșel, guvernul francez interzicea purtarea vălului (în școli?) de către tinerele musulmane. O franțuzoaică, adolescentă, dădea un interviu în semn de solidaritate cu musulmanele, purtând demonstrativ un văl. Am știut atunci că franțuzoaica *uitase* că strămoșii ei francezi îi câștigaseră și ei dreptul, cu secole în urmă, de a-și exprima liber opinia. Ceea ce o femeie nu poate îndrăzni într-un „stat islamic”, după câte știu. Michael A. Palmer e destul de pesimist în raport cu posibilitățile islamistilor de a se moderniza: „Mai degrabă modernitatea va fi islamizată, decât Islamul modernizat”. De nevoie, mai optimist, îmi spun că Palmer a uitat ceva. Turcii, popor islamic, au trecut „testul modernității”. Înseamnă, cred, că se poate...

• Ion Văsai